

FEREĂSTRĂ SUFLETULUI

CĂBĂLĂ RĂBINULUI

ISĂĂC LURIA

(1534 – 1572)

Pasaje selecționate din textele lui Chaim Vital

Traducere din engleză de:

MIHAI VALENTIN VLADIMIRESCU

EDITURA HERALD
București

În memoria Rabinului Ben-Zakkai,

*Atunci lupul va trăi laolaltă cu mielul și leopardul se va
culca lângă căprioară; și vițelul și puiul de leu vor mânca
împreună și un copil îi va paște.*

(Isaia 11:6)

CUPRINS

Introducere la ediția în limba română	
de Conf. univ. dr. Felicia Waldman	9
Cuvânt înainte al rabinului Ernesto V. Yattah	43
Prefață	49
Introducere. Al doilea Adam și istoria sufletelor	51
Pregătirea pentru Cabala	87
Anatomia creației	91
Numele Sacru: Tetragrama	97
Chipurile sfinte	98
Lumile spirituale	99
Nivelurile sufletului	100
Rugăciune	101
I. Regii Edomului	103
II. Renașterea divină	118
III. Adam printre lumi	149
IV. Binecuvântările sufletului	179
Legendă	201
Glosar de termeni cabalistici	211

INTRODUCERE LA EDITION ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Dacă subiectul Cabalei este în general unul complicat chiar și pentru specialiști, nu numai pentru marele public, pentru cititorul neavizat înțelegerea Cabalei lurianice va constitui o provocare și mai mare. Alegând să traducă volumul profesorului James Dunn, *Fereastra Sufletului. Cabala Rabinului Isaac Luria*, Editura Herald și-a asumat o sarcină grea: aceea de a-l face accesibil publicului românesc, în mare măsură necunoscător dar foarte interesat de acest domeniu, într-un mod care să se ridice la înălțimea așteptărilor sale. Trebuie menționat că un rol semnificativ în succesul acestei întreprinderi îi aparține traducerii excelente a lui Mihai Valentin Vladimirescu.

Înainte însă de a pătrunde în adâncimile viziunii și concepției mistice lurianice, să vedem ce este Cabala, și, la fel de important, ce NU este.

În definiția lui Gershom Scholem,

„Cabala este termenul tradițional cel mai des folosit pentru a desemna învățăturile ezoterice ale iudaismului, precum și ale misticismului iudaic, mai ales în formele pe care le-a asumat în Evul Mediu, începând din secolul al XII-lea. Într-un sens mai larg, termenul se referă la toate mișcările ezoterice succesive pe care le-a cunoscut iudaismul de la sfârșitul perioadei celui de-al Doilea Templu și care au devenit factori activi în istoria evreiască.”¹

¹ Gershom Scholem, *Kabbalah*, Meridian, p. 3, 1978, New York.

Totuși,

„Ceea ce ni se propune nu este, așa cum se mai crede uneori, un sistem unitar de gândire mistică și teosofică specifică. Ceva de tipul unei «doctrine a cabaliștilor» nu există. În schimb, avem de-a face aici cu un proces, adesea surprinzător prin diversitatea și abundența contradicțiilor motivelor sale, care s-a impus în diferite sisteme și semisisteme. În sudul Franței, receptată prin izvoare oculte, venită mai precis din Orient, Cabala a văzut lumina zilei în aceleași regiuni și în același timp în care, în mediul neiudaic, a cunoscut apogeul mișcarea cathară sau neomaniheistă.”¹

Într-adevăr, la o privire atentă scrierile cabalistice relevă o mare varietate de idei, uneori convergente, alteori divergente, ceea ce nu le face mai puțin valoroase atâta timp cât sunt ancorate în textul sacru al Torei, care i-a fost dată de Dumnezeu lui Moise pe Muntele Sinai, atât în formă scrisă, cât și orală, și ca atare este singura realitate.

Pentru multă vreme majoritatea textelor cabalistice au rămas în manuscris, tocmai pentru că erau menite să circule doar în cercuri de elite. Puține au fost publicate, cele mai multe hermeneutice. Hermeneutica este un aspect important al Cabalei. Este evident că, la urma urmelor, scrise sau orale, învățăturile sacre de la care pleacă misticul în căutările sale sunt un corp de texte. Ceea ce face el este să le interpreteze prin prisma doctrinei religioase în care a fost pregătit și, bineînțeles, prin prisma propriei capacități de înțelegere. Deși mistica iudaică este destul de strictă, lansând avertismente asupra pericolelor ce-l pândesc pe iresponsabilul care ar

¹ Gershom Scholem, *Cabala și Simbolistica ei*, Ed. Humanitas, p. 102, 1992, București.

îndrăzni să se aventureze pe acest drum fără călăuză, totuși o anumită liberare de mișcare îi este permisă discipolului de către maestru. Întrucât în iudaism însuși rolul misticii este acela de a oferi posibilitatea unei reinterpretări a textului sacru, este evidentă necesitatea unei plaje de manevră pentru asta. Trebuie înțeles însă că nu este vorba de o preocupare științifică, ocupată cu testarea și falsificarea ipotezelor, și nici de o hermeneutică filozofică, ocupată cu studiul naturii sensului. Este vorba, mai degrabă, de interpretarea văzută ca o formă de creație. Ceea ce au lăsat discipolilor – și urmașilor – marii mistici evrei, în general, și cei medievali, în particular, este

valoarea extraordinară a comentariilor și exegezelor făcute de ei asupra textelor sacre. Combinând intuiția, creativitatea, experiența, logica, ei au dat naștere unor texte noi, care conțin ceva din cele inițiale dar și ceva în plus, ceva care, venind din interiorul lor, îi reprezintă.

S-ar putea argumenta, așa cum a făcut-o Gershom Scholem (și nu numai) că:

„Nu este ușor, în cazul respectiv, să declare dacă textul biblic a fost cel care a dat impulsul pentru apariția acelei exegeze sau dacă exegeza constituie un mijloc artificial pentru citirea gândurilor noi, independente de text, chiar în text, sau pentru dezvoltarea lor din el, ca astfel să se treacă prăpastia ce se cascadează între viziunea veche și cea nouă a lucrurilor. Dar poate că această formulare a ceea ce se petrece cu adevărat în spiritul misticului este deja prea mult dictată de rațiune, deoarece în realitate misticul lucrează, în cea mai mare parte, inconștient, nefiind câtuși de puțin lămurit asupra ciocnirii dintre vechi și nou pe care istoricul o demonstrează cu atâta zel. Ca adept al tradiției religioase proprii se și lasă pătruns de ea pe deplin, și multe lucruri care îi apar

cititorului modern a fi niște denaturări fantastice ale textului sunt legate pentru el, în modul cel mai natural, de propria lui concepție despre esența textelor sacre.”¹

În plus, să ne amintim că cel mai important aspect al textului sacru evreiesc este modul cum este scris. Cum alfabetul ebraic are doar consoane, cuvântul scris apare ca un corp obscur, cu o semnificație ascunsă. Ceea ce îl face citibil este sunetul vocii umane. Dacă nu ar exista tradiția orală, citirea ar fi, de fiecare dată, o aventură, în care vocalele ar trebui ghicite. De aceea se poate spune că actuala citire a Torei este legitimată de secolele de vocalizare, iar sensul fiecărui verset este clarificat (?) de lunga tradiție orală, care a evoluat în paralelism perfect cu cea scrisă. Dar tocmai de aici se naște îndoiala. Dacă Torah este de origine divină, atunci orice intervenție umană este destinată să rămână sub semnul întrebării. Cum în limba ebraică schimbarea punctuației unui text duce la schimbarea sensului, este clar de ce acceptarea ideii că textul divin este supus unei modulații de inspirație umană ridică o problemă. Actuala citire a Torei este până la urmă autorizată doar de uz. Și, cum întregul edificiu al textului se bazează pe modul în care sunt vocalizate consoanele, devine evident de ce, în final, înțelegerea Torei este legată strict de vocale și de ce cabaliștii au susținut în *Sefer ha-Zohar* că „vocalele sunt sufletul literelor”, iar literele fără vocale sunt „trupuri fără suflet”. Cabaliștii au conchis că textul Torei nu a fost vocalizat tocmai pentru a permite diverse interpretări ale cuvintelor, în funcție de sensul specific al fiecărei vocalizări posibile. În acest fel Torah include potențial toate aspectele și semnificațiile profunde ale fiecărei litere, legate fiecare de un secret, la infinit.

¹ Gershom Scholem, *Cabala și Simbolistica ei*, p. 42–43.

CUVÂNT ÎNĂINTE

Această lucrare este rezultatul a patru ani de cercetare intensă a tuturor studiilor academice disponibile care s-au ocupat de învățăturile lui Luria, precum și o prezentare rînd cu rînd a textelor originale din *Etz Chaim*¹ și din alte surse. Rodul acestei cercetări aplicate este realizarea unei selecții cuprinzătoare din învățăturile lui Isaac Luria, selecție care oferă claritate asupra sistemului său conceptual.

Alcătuirea de către profesorul Dunn și de către Nathan Snyder a unei selecții din învățăturile rabinului Isaac Luria așa cum sunt ele păstrate în lucrarea *Etz Chaim* și traducerea din originalul ebraic în engleză reprezintă în sine un demers spiritual îndrăzneț. Este cu atât mai impresionant cu cât a fost făcut de două persoane cu multă dăruire și cu mult respect pentru predarea academică riguroasă a iudaismului în toate manifestările sale.

Nu toată lumea este pregătită să admită relevanța tradițiilor mistice pentru lumea modernă. Acest lucru necesită detașare personală, obiectivitate și o poziție neutră – pe cât se poate. Și totuși, atunci când spiritul lui Dumnezeu pătrunde deodată sufletul unui om, avem de-a face cu o întâmplare minunată pe care rațiunea nu o poate nici contempla, nici

¹ *Etz Chaim* înseamnă *Pomul Vieții* și este un text literar de la 1573 care tratează despre Cabala, fiind un rezumat al învățăturilor oferite de rabinul Isaac Luria. (*N. red.*)

spera să o înțeleagă. Moise Maimonide, marele filozof evreu medieval, a înțeles acest lucru. La fel și strălucitul teolog al secolului XX, Abraham Joshua Heschel, care a vorbit despre faptul că adevăratul spirit al iudaismului nu poate fi înțeles decât atunci când ne deschidem în mod personal pentru a deveni sensibili la Vocea divină care vine de sus.

Misticii tuturor religiilor se desprind de limitările înguste ale rațiunii umane și de constrângerile limbajului denotativ. Ei caută în schimb un limbaj sugestiv prin intermediul căruia să-și poată exprima viziunile spirituale superioare. Ei speră că cei care au experiențe religioase similare vor găsi o anumită mângâiere și îndrumare în mărturiile lor scrise. Cu toate acestea, numai Providența poate stabili cine va avea atât capacitatea și sensibilitatea spirituală pentru a le înțelege învățăturile, cât și determinarea și angajamentul de a le face accesibile celorlalți.

Fascinația personală a profesorului Dunn pentru învățăturile lui Luria l-a determinat să analizeze profunzimile acestor învățături în efortul de a înțelege mai bine complexitățile lor infinite și de a le face accesibile publicului general vorbitor de engleză¹. El a găsit în Nathan Snyder pe cineva care a înțeles propria sa chemare profundă – cineva la fel de hotărât să exploreze lucrările lui Luria și să aducă la lumină această prețioasă bijuterie.

Introducerea scrisă de Dunn pentru această selecție de pasaje este un abecedar esențial pentru orice cititor serios care dorește să îmbrățișeze învățăturile lui Luria. Cele câteva observații foarte precise și la obiect contribuie la încadrarea studiului lui Dunn și la pregătirea cititorilor săi. Dunn afirmă că „cea mai mare parte a cosmogoniei lui Isaac Luria se des-

¹ Autorul a publicat cartea în limba engleză. (N. red.)

fășoară pe tărâmurile nemateriale, cu mult înainte de creația în sine și a lumii așa cum o cunoaștem”. El dezvoltă această idee spunând că „istoria celor mai *profunde lumi interioare* ale umanității este mult mai veche decât creația actuală și ontologia ei”. Cu alte cuvinte, nu ar trebui să uităm că pentru Luria principala preocupare o reprezintă preistoria spirituală a sufletului uman, ale cărei rădăcini se află în tărâmurile mult mai înalte decât universul fizic. Aceste rădăcini sunt premergătoare creării întregului nostru univers în toate privințele. Astfel – și acest lucru este de o importanță crucială pentru Dunn – problema fundamentală nu constă într-o inutilă preocupare intelectuală cu abstractizări, ci într-o căutare intensă a transcenderii sinelui prin atenta cercetare etică de sine și prin dedicarea față de o viață de evlavie.

Trebuie să ne pregătim din punct de vedere etic și spiritual înainte de a începe citirea lui Luria, dacă vrem să culegem bogățiile sale. Nu putem rămâne impasibili în fața impactului pe care îl are, dacă înțelegem semnificațiile sale religioase. A-l înțelege pe Luria înseamnă a ne schimba viețile. Dacă nu ne schimbăm, nu l-am „citit” cu adevărat. Nu avem o simplă „carte” în mâinile noastre, iar „citirea” în acest caz este mult mai mult decât o întreprindere rațională. Intuiția noastră trebuie să fie complet activată înainte de a începe călătoria. Dacă sufletele noastre nu sunt deja aprinse când deschidem prima pagină și când descoperim primul cuvânt, vom atinge doar un strat superficial al învățăturii lui Luria. Acesta este motivul pentru care lucrarea de față reprezintă o *cercetare meta-academică*, una care ne conduce într-o Academie Cerească, unde gustăm o Învățătură superioară, o Torah superioară.

Pentru profesorul Dunn, Cabala este cea mai comprimată formă a Torei, iar învățăturile lui Luria reprezintă cea mai

comprimată expresie a Cabalei. Toate învățăturile lui Luria sunt străbătute de cea mai vie imagistică, extraordinar de complexă și refractată la infinit. Adică fiecare serie de metafore organice – și există multe în învățăturile lui – este ecoul unei alte serii de metafore. Sunt aranjate, de fapt, ca niște oglinzi (și ferestre) infinite așezate față în față. De la cele mai înalte până la cele mai de jos niveluri ale realității, evenimentele au loc și se repetă – în Ceruri și pe Pământ – într-un efort constant de a repara Universul creat de Dumnezeu și de a aduce unitate Creatorului Divin.

Dunn explică faptul că primul concept binecunoscut din sistemul mistic al lui Luria, *tsimtsum*, „nu este doar primul act creator care formează pre-Totul, ci se întinde până în acest moment sub forma dialecticii mistice care alternează între sinele transcendental (divin) și cel obișnuit”. *Tsimtsum*, ne spune el, „este mult mai mult decât un eveniment discret și static prin care Dumnezeu¹ s-a contractat și s-a retras pentru a da naștere unui gol în care să creeze. Este un eveniment etern repetat, care conectează Dumnezeu cu fiecare creatură pe parcursul evoluției progresive a unui moment creator divin [...]. *Tsimtsum* este pulsul sistolico-diastolic al Inefabilului care S-a schimbat și S-a autoexilat, a întrerupt armonia absolutului și continuă să o facă în fiecare moment în timp ce creează, chiar și în momentul ontologic de acum”. Astfel, într-un mod concis și lucid, Dunn ne duce dincolo de înțelegerea convențională a *tsimtsum*.

O caracteristică semnificativă a acestei lucrări este modul în care Dunn ordonează învățăturile lui Luria în patru secțiuni care reprezintă cele patru litere ale Tetragramei (*Yod–Hey–Vav–Hey*):

¹ În original, *Godhead*. (N. red.)

PREFĂTĂ

În această carte prezint prima selecție din învățăturile rabinului Isaac Luria (1534–1572), traduse din pasajele originale ebraice ale Cabalei sale. Această carte răspunde nevoii de a oferi pentru prima dată mediilor iudaice și interculturale din societatea modernă o selecție a învățăturilor lui Isaac Luria. Textele lui Luria reprezintă un ocean intimidant de vast, de o uimitoare complexitate și putere, care nu pot fi prețuite la adevărata lor valoare decât în limba originală sau în traducere.

Am încercat să selectez pasaje universale și de sine stătătoare în valoarea lor transcendentală, rămânând totuși în contextul învățăturilor rabinului Luria. Pasajele trebuie citite intuitiv, fără niciun cadru temporal. Exprimările normative contemporane se aplică arareori în cazul lor.

Cabala lui Luria este tot atât de radicală pe cât este de revoluționară, pentru că în moduri pe care ceilalți cabaliști nu le-au crezut niciodată posibile, el a răspuns nu doar la cele mai profunde întrebări ale poporului evreu legate de exil și de lipsa unei patrii, ci, cu o viziune dată doar celor mai înzestrați dintre misticii cabaliști, a și explicat structura însăși a lumilor interioare ale spiritului și a evoluției lor, care a culminat cu nașterea sufletelor și a cosmosului nostru.

Suntem deosebit de recunoscători lui Yechiel Bar Lev pentru recunoașterea importanței unei astfel de lucrări și pentru că ne ajută să o publicăm.

Rabinul Luria le-a dezvăluit discipolilor săi revelațiile despre Cabala în urmă cu vreo 400 de ani. Mesajul său către vremurile noastre este de actualitate. Atât eu, cât și domnul Snyder sperăm că veți găsi învățăturile sale iluminatoare, semnificative și puternice din punct de vedere religios.

INTRODUCERE: ȦL DOILEȦ ȦDȦM ȘI ISTORIAȦ SUFLETELOR

Albert Einstein a aruncat o privire spre întinsul unui cer senin nocturn, în timp ce se plimba cu un prieten, și a exclamat: „Două lucruri mă inspiră până la uimire – cerurile înstelate de deasupra și universul moral din interior”. Sunt sigur că prietenul său nu era destul de pregătit pentru a răspunde unei afirmații atât de elevate și profunde. Nu încape îndoială că lumea, cu numeroasele sale distrageri și nevoi, a îndreptat din nou direcția gândurilor sale spre cele pământești și a lăsat deoparte mirarea legată de universurile de deasupra și din interior. Însă alții au urmărit această întrebare cu aceeași introspecție neîmpăcată cu care Albert Einstein a abordat întrebările sale referitoare la univers. Și totuși, într-un anumit fel, deși universurile lor nu sunt aceleași, acești gânditori și mediile lor sunt magistral conectate.

Cu 400 de ani înainte ca Albert Einstein să propună comunității științifice Teoria Relativității universului exterior, un rabin pe nume Isaac Luria a dezvăluit discipolilor săi teoria universului interior și evoluția sa în mintea Inefabilului. Teoria lui Luria, care a urmat suferinței și înstrăinării profunde a poporului evreu atunci când au fost alungați din Spania, în 1492, a reprezentat cel mai mare progres și cea mai mare transformare cunoscută vreodată de misticismul cabalistic. Și,

deși nu se poate dovedi cu certitudine că aceste evenimente au fost neapărat conectate, nimeni nu ar trebui să se îndoiască de impactul pe care această atrocitate istorică a avut-o asupra minții poporului evreu în generațiile care au urmat.¹ La șaptezeci și șapte de ani după Exil, într-o mică așezare evreiască din Galileea superioară numită Safed, Isaac Luria nu a răspuns doar celor mai profunde întrebări ale evreilor despre exil și lipsa unui pământ [al lor], ci, cu o viziune dată doar celor mai înzestrați dintre misticii cabaliști, a explicat însăși structura lumilor interioare ale spiritului și a evoluției lor, care a dus la nașterea primordială a cosmosului nostru. Această evoluție este cea care reflectă originea și istoria sufletelor, conform învățăturilor rabinului Luria.

Isaac Luria le-a predat învățătura discipolilor prin viu grai și a lăsat în urmă puțin material autentic scris. Lucrările sale au fost consemnate de către discipolii săi, de Joseph ibn Tabul și în special de Chaim Vital. Darul vederii pe care îl avea Luria a devenit atât de acut încât, în anul dinaintea morții sale, a mărturisit că poate citi sufletele oamenilor. Chaim Vital scria:

¹ Moshe Idel subliniază pe bună dreptate că „expulzarea evreilor din Peninsula Iberică a fost considerată ca stând la baza interesului deosebit al Cabalei lui Luria față de problemele exilului, ale mesianismului și ale răului... Textele luriene nu au menționat niciodată expulzarea... Pot numai să presupun, dată fiind lipsa oricărei referiri la exil în lucrările lui, că teoria lui Scholem, universal acceptată, privind legătura dintre cele două fenomene este de fapt una dintre multele păreri care ar fi putut fi propuse. A le demonstra validitatea, este, bineînțeles, un lucru foarte greu, dacă nu chiar imposibil”. Moshe Idel, *Kabbalah: New Perspectives* (New Haven: Yale University Press, 1990), p. 265. [Tradusă în limba română de Claudia Dumitriu sub titlul *Cabala. Noi perspective*, Editura Nemira, București, 2000, p. 354-355. - N. red.]

De Rosh Hodesh Adar al anului 1571 mi-a spus că a început să atingă stadiul înțelegerii [citind sufletele] când era în Egipt, unde i s-a spus să vină în orașul Safed pentru a mă învăța pe mine, Chaim, care locuiam acolo. El mi-a spus, de asemenea, că nu i se ceruse să învețe nicio altă persoană decât pe mine și când voi fi învățat nu va mai exista niciun motiv pentru ca el să mai rămână în această lume.

El mi-a spus că esența Sufletului meu se afla pe un plan mai înalt decât numeroși îngeri foarte avânțați și că voi putea să mă înalț cu Sufletul meu, prin faptele mele, mai sus decât firmamentul celui de-al Șaptelea Cer.¹

Cea mai mare parte a cosmogoniei lui Isaac Luria se desfășoară pe tărâmurile nemateriale, cu mult înaintea Creației în sine și a lumii așa cum o cunoaștem. Se trece de la absolut (*en sof*) la un spațiu primordial (*tehiru*), așa cum îl înțelege Dumnezeu, spațiu care conține infinitele Sale reflecții în fiecare moment al Creației și la fiecare nivel al realității tuturor lumilor și, în cele din urmă, se trece la cel mai dezechilibrat *sanctum* din acest spațiu, care cuprinde lumea materială, așa cum o cunoaștem astăzi, și atributele sale (*klippot*). Drama Creației este o odisee psiho-religioasă cuibărită în Însuși Dumnezeu: începe cu unitate și armonie, plinătate nematerială, stăpânire totală de sine și interioritate și se încheie cu actualitatea ontologică de astăzi: pluralitate, dezbinare, distragere în materie și spirite nestăpânite care există în lumile exterioare ale exilului.

¹ Chaim Vital, 1542, *Book of Visions*, trad. Morris M. Faierstein în *Jewish Mystical Autobiographies* (New Jersey: Paulist Press, 1999), p. 156.